



In Limburg
zit meziek!

Colofon:

Samesjtelling en teks: Els Diederer, Valkebergs:
Gedich: Liedje inne kop: Riky Simons-Julicher,
Gedich: Jeugfanfaar: Toos Schoenmaekers,
Recept noeëtekook: Netty Engels-Geurts,
Foto's en teikeninge: Hans Simons, Els Diederer, Lia Jans-Linssen, Ger Jans,
Adobe-stock
Opmaak en umsjlaag: Hans Simons
Redactie: Commissie Volkscultuur van Veldeke Limburg

Mèt sjteun van



HUIS VOOR
DE KUNSTEN
LIMBURG



provincie limburg



bs Valkenburg
bewegen naar de toekomst



Walram's
Genootschap

Deze lèsbreef is in oktober 2016 gepresenteerd in basissjoal Valkenburg in Valkeberg
mèt mètwérking van Veldeke-krink-Valkeberg
en 't jeugorkes van de hermenie Koninklijk Walram's Genootschap oet Valkeberg.

*Miè exemplare kenne aangevraog waere via Huis voor de Kunsten,
Postbus 203, 6040AE Roermond, of rcorstjens@hklimburg.nl*

Inhoud:

1	Meziek in Limburg	
2	De sjtum	
3	Liedje inne kop	
4	Limburgs is 'n toantaal	
5	Jeugfanfaar	
6	Blaosinstrumente	
7	Sjnaorinstrumente	13
	Groepssjpel veur op taofel	14
8	Sjlaagwerk	17
9	Ritme-instrumente	18
10	Orkes	19
11	Instrumente um zelf te make	19
12	Dialekmeziek	21
13	Mezieksjpelkes	22
14	Meziek laeze	23
15	Meziek loestere	24
16	Nocëtekook	25
17	Allerlei geluide	26
18	Babysymfonie	26
19	Zeuk op	27



1. Meziek in Limburg

Meziek, woa dinks te dan aan? Meistal aan fiès, gooij zin en danse. Meh mèt meziek kèns te ouch 'n bepaald geveul of 'n sfeer weergaeve, zoa-es in de composities van de serieuzere, klassieke meziek. Meziek, gecombineerd mèt theater, huère v'r in musical, opera en operette.

Meziek kumps te eigelik euveral taege: thoes, op de radio en tv, op sjtraot, op sjoal, in de winkel, in de kerk, op de bühne. En mesjien maaks te zelf ouch waal meziek, sjpeels op 'n instrument of zings in 'n kuèrke. In Limburg weurt hièl väöl meziek gemaak, door jónk en oud. Meziek maak deil oet van ós leve, van oze Limburgse cultuur, dink mer aan vastenaovend, sjtötterie, hermenie, fanfaar, zangkoar en bandje. Daorum is 'In Limburg zit meziek' de titel van deze achste lèsbreef.

Op sjoal höbbe ze in de klas van Mimi al väöl leedsjes gelièrd. De juffrouw sjpeelt daobie soms op de kwetsjbuul mèt. Dat klink hièl leuk. Sóms maoge kinger mètdoon op 'n ritme-instrument, 'n trommel, tamboerien of rumbabal. Ze doon ouch same sjpelkes; zoa-es 'ne huèrkwis ('t raoje van geluide, wat, wae en woa), 'n loestersjpel (meziek of instrumente herkènne), 'n soort muzikaal ganzebord mèt e gruuupke en optraejes of playbacke. Op verjàördaag weurt gezonge veur de jäörige. Mèt vastenaovend sjetit de ganse sjoal op sjtelte, euveral klink meziek, ederein zingk en dans, is verkleid, ouch de juf en de meister. Mimi zit in groep 8 van de basissjoal en hèlt väöl van meziek, 't verheug zich ummer op de goonsdig, dan höbbe ze meziekles. De juffrouw zingk dan mèt 'n sjoan hoag sjtum, sóms zinge ze allemaol same 'ne canon, dat is ouch hièl gezellig...



2 De sjtum

Doe geluifs 't mesjiens neet meh veer höbbe allenei minstens ein muziekinstrument en dat höbbe veer och nog ummer bie oes, namelik ós eige sjtum! Dao besjteit nik sjoanersj es de sjtum. Daomèt këns te alle geveules en emoties oetdrökke in weurd en melodie, van hiël blije tot verdretig, van wild tot röstig, flot en zeiverig, zach en hel.

Dao besjtaon hoag en lièg sjtumme, zuver en heisje sjtumme. Kingersjtumkes zint dëks hiël hoag, terwiel mannesjtumme sóms hiël lièg klinke. Me neump dat ouch waal bromme. Bie 't zinge neume v'r de hoagste (vrouwe)sjtum sopraan. Taege 'n lièg vrouwesjtum zègke v'r alt. Tösje hoag sopraan en alt zit nog de mezzosopraan, die kënt neet zoa hiël hoag meh waal lièger zinge es 'n echte sopraan.

Es jónges in de puberteit kómme dan geit hun sjtum breke. Dat wilt zègke dat 't hoag jóngessjtumke lièger weurt. Bie d'n eine gebeurt dat miè es bie d'n andere. Zoa kris te bie de manne ouch versjille van hiël liège bas tot hoage tenor. Daotosje in zit de bariton.

Mèt dien sjtum këns te calle, fluustere, zoeme en zinge. Zinge is eigelik muzikaal calle. Um zuver te kënnne zinge moet dien sjtumapparaat in de kael, 't *strottenhoofd*, geoefend waere. Deis te dat neet dan besjteit de kans dats te 'n toan neet zuver paks en dats te valsj geis zinge. Zinge op sjoal of thoes is belangriek veur de ontwikkeling van 't zuver kënnne zinge.

Zinge këns te allein doon, gewoon in hoes, onder de douche of same mèt e leedsje op de computer, radio of i-pod, meh ouch same mèt andere, dan zings te in koar. Dao besjtaon zangkoare die wekeliks oefene aan allerlei leedsjes um die oet te veure bie fièste, in 't theater of in de kèrk. Veer höbbe mannekoare, dameskoare, gemengde koare woa-in vrouwe en manne zinge, jeugkoare en kingerkoare. Sommige koare zint al miè es anderhauf ièw oud! Neet allein volksleedsjes en sjlagersj waere gezónge mèh ouch leder die gecomponeerd zin door beroemde componiste zoa-es Bach, Mozart en Schubert. Same zinge geuf 'n fijn geveul.

In 'ne popband is meistal mer eine zenger. Zings te mèt z'n twièje dan bis te 'n duo en es te mèt z'n drieje zings dan vörms te 'n trio.



Wat veur soort sjtum zou dien mam höbbe, dinks te?

Wat deit de klinker in 't woord zinge?

Veer zinge 'n leedsje. Gister zónge veer dat ouch al. Wat 'ne sjoane zank. Dae zenger is beroemp.

3. Liedje inne kop

Ich höb de ganse daag
'n liedje inne kop
noe èns hel en den weer zaach
't haet zich dao versjtop.

Ich zing hel-op mien liedje mit
en weit ich soms de teks neet meer
den zing ich efkes lalala
en jodel wiejer mit plezeer.

Ich kèn 't van de tillevies
dao woor 't veur 't eers te heure
höb 't noe ouch op cd
en drej 't oetentreure'.

Ich trómmel mit mien vingers
maak 'n danspeske d'rbiej
en op mien fluit perbeer ich 't
mit do re mi en sol la si.

Vreug de juffrouw inne klas:
wieväl is twelf keer veer?
den dink ich: efkes opgepas,
mer heur toch mien liedje weer.

(¹ oetentreure = de hele tijd)

*Höbs doe ouch waal ins de ganse tied
'n leedsje in de kop?*

Welk leedsje is dat?



4. Limburgs is 'n toantaal (toeëntaal)

Sommige luuj zègke dat veer 'zingend' kalle. Wat bedoele ze eigelik? Es veer plat kalle, gebruikte veer lang en korte klanke. Soms make die klanke 'ne baog, verandere van toan. Dat liek op zinge. Veur emes dae gein plat kalt is dat sóms hièl lestig te versjtaon en te begriep. Es 'nen Hollender 'mert' (markt) veurleus, moet v'r waal ins lache umdat dat zoa raar klink. Probeer zelf mer ins 'mert' kort oet te sjpreke. In Limburg trèkke veer dat woord lank.

De Limburgse sjtreektaal (en al zien dialektes) weurt daorum toantaal geneump, umdat door toanversjil de beteikenis van e woord verandert. Hie volge e paar veurbeelde, doe begrieps 't 't bëste es te de veurbeeldelike hel-op veurleus!

Daag

't Woord daag beteikent, es te 't woord lank oetsjpriks, eine daag of gewoon "Daag" zègke es te emes taege kumps. Sjpreke v'r daag kort oet dan bedoele v'r miè daag: "De vakantie doert 14 daag".

Lange oetsjpraok neume v'r ouch waal sjleiptoan en korte oetsjpraok heisj dan sjtoattoan.

Rieke

'ne Rieke (*rijke*) keuning klink väöl langer es 'n rieke (*rijtje*) toane. Lèt op 't lidwoord 'ne of 'n.

Wies

Wies haet 4 versjillende oetsjpraoke:

1 - "Ich wies (*wijzen*) mèt de vinger" klink lank.

2 - Wies in "Op dees wies" (*wijze, manier, melodie*) haet ouch 'n lang oetsjpraok, meh ander melodie.

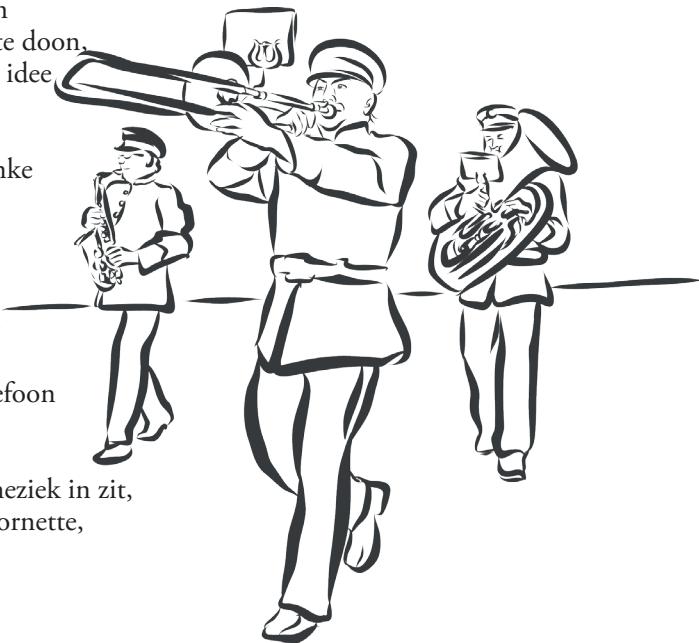
3 - "Dae is wies" (*verstandig*) haet ouch sjleiptoan meh weer 'n ander toan.

4 - In Valkenberg höbbe ze nog 'ne veerde variant: "Iech wies 't waal!" (*ik wist het wel*) klink hièl kort!

Naeve zinge wilt Mimi ouch gaer 'n instrument lière besjpele. Meh wie of wat, dao haet 't nog gein idee van. 't Zuut allemaol bès waal ingewikkeld oet. Es 't dan op 'ne gojen daag mèt pap, mam en breurke Thies van naege jaor in de sjtad langs 'ne meziek-instrumentewinkel llop, reup 't: "Aoh, laot oes ins effe nao binne gaon kieke nao die instrumente!" En jao, sjiek, dan gaon ze nao binne. 't Kiek zich de ouge oet. Wat 'n keus sjteit en hingk euveral! Piano's, keyborarde, vioale, gitare in alle maote. Blaosinstrumente, drumsjtèlle en ritme-instrumente. Zou 't ins durve, op de piano? Meh woa moes te beginne, 't zint zoaväöl toetse op 'n riejl! De kwetsjbuul liekent mekkelerik meh dae haet aan twiè kent toetse en kniuup! Op 'n träöt haet 't waal ins maoge blaoze, meh dao kreeg 't gein geluid oet, wie 't ouch probeerde! En wie zit dat mèt 'n vioal? Nou zèk, dat liekent allemaol hièl lestig, meh gelökkig haet de verkuiper effe tied en lièt van e paar instrumente 'n veurbeeld zeen en huère. Mimi maog zelves probere op de piano. Thies maog 'ne roefel gaeve op 't drumsjtèl.

5. Jeugfanfaar

ein trumpet en eine saxefoon
vónge 't tof óm aan meziek te doon,
holadijee, ich heb ein sjoon idee
zag de trumpet, retteketed,
kóm saxfeunke
sjpeel ouch dien sjónste teunke
veer gant same es fanfaar,
zeuke d'rs nog ein paar.
heur rómbóbóm
dao kump ein dieke tróm
die marsjeert wie 'ne seldaot
geliac mit inne maot,
taenge ein häöre zaet de saxefoon
ach, wie klinks doe sjoon,
kom blaos mit ós mit
veer waere ein fanfaar hoe meziek in zit,
dao kómme nag bugels en cornette,
tromboons, basse, baritons
en sjuuftrompette
enne zón sjpegt zich gans
inne zilver- en koperglans,
werm van binne marsjeert ze mit
sjtraolend en vól pit,
de wind hilt de aom heel effe in,
bleus sjtilkes inne bas, blie van zin,
de fanfaar waert langk
en heur ins wat eine klank!
saxefoons lache en griene
wie de meziek 't vreeg,
van leeg nao hoog
en van hoog nao leeg
en gans veuraan
löp greutsj de vaan



Jeughermenie
Walram's Genootschap in Valkeberg

Trääöte, toete, blaoze en bloze këns doe op 'n trääöt, toet, täöt, pöäf, pöäp, (trompöt).

6. Blaosmeziek

De verkuiper vertelt dat in Limburg eder dörp waal 'n muziekkorps haet, meistal zint dat blääzersj. Dëks höbbe ze ouch 'n jeugaafdeiling.

De alleroudste blaosmeziekvereiniginge sjtamme van meziekkapelle van de bisjop of adellike hièr: de Keuninklike van Remunj, de Roej van Eijsde, de hermenie van Zjwame (Swalmen). In 1852 is in Midde-Limburg in Hèrkebosj 't iérsjte korps opgerich. De meiste vereiniginge zint in Limburg gesjtich tösje 1870 en 1900. Es de jónges vreuger oet militaire deens kaome, dan houwe ze gemarcheerd op de maot van 'n militair kapel. Sommige van hun die dao-in gesjpeeld houwe, krege 't idee um ouch in 't eige dörp 'n vereiniging op te richte. 't Enigste wat móos gebeure waor genoeg geld bie-ein verzamele um de instrumente aan te sjaffe.

Bie fiëstelike gebeurtenisse, zoa-es mèt de carnavalsoptoch of es de voetbalclub gepromoveerd is, trèk de fanfaar of hermenie door de sjtraote. Ouch geit ze mèt in de brónk of processie. Allewiels höbbe väöl meziekkorpse zich ouch óntwikkeld tot concertorkeste. Zate hermeniekies loupe en sjpele mèt de carnaval.

Hafabra

't Woord hafabra is de aafkorting van **harmonie**, **fanfaar** en **brassband**. 't Versjil zit in de soorte instrumente die gebruuuk waere. Naeve blaosinstrumente höbbe ze alledrie ouch nog 'n drumaafdeling.

Mimi wèt dat bie bun in 't dörp 'n hermenie is, want pap sjpeelt dao klarinèt. Meh wat is eigelik 't versjil mèt 'n fanfaar?

'n **Fanfaar** gebruuuk allein kopere blaos-instrumente. 'ne **Brassband** haet ouch allein kopere instrumente meh in plaats van trompötte sjpele ze op pistons (cornet), die kleiner zint en 'ne zachtere klank höbbe. In de **hermenie** weurt zoawaal op kopere es ouch op houte blaosinstrumente geblaoze.



Op 'n trompöt zitte ventiele um toane te make.

Kopere instrumente

Kopere instrumente zint de saxefoon, trompöt, tuba en hoorn. Dao zint miè soorte saxefoons (groate en kleine) en die höbbe allenei dezelfde grepe. 'ne Greep is de meneer wie vingersj op ventiele sjpele. Door 't indrökke of loslaote van ventiele, këns te versjillende taone make.

Ouch de volgende groep haet dezelfde grepe: trompöt, bugel, piston, trombone en tuba. 'ne Sousafoon is 'ne maxi-tuba, dae zoa groat is dats te 'm es 'ne groate rink um dich heen moes hange!

En ouch alle hoorns höbbe in principe dezelfde grepe. 't Geuf dus gein groate probleme es te op e gegaeve moment van instrument (in dezelfde groep) zous wille verandere.

Bie de trombone of sjuuftrompöt ontsjtaon versjillende taone door 't in- en oetsjuve van de buus. Bie de utersj oetgesjaove sjtand is de buus anderhauf kièr zoa lank es bie de ingesjaove sjtand.



Saxefoon

Houte blaasinstrumente

Houte blaasinstrumente zint de blokfluit, klarinèt, hobo, fagot en dwarsfluit. Bie de blokfluit geit 't blaoze via 'n sjpleet in 't móndsjtök, woa-in 'ne blok van zachter hout 't aodemvoch opnump. Daorum de naam blokfluit. De leukskes deit me aafsjlete mèt de vinger. Dao besjtaon versjillende soorte blokfluite.

De klarinèt haet ein reet taege 'n houte móndsjtök. De hobo haet 'n fien móndsjtök dat oet twiè reetsjes besjteit die taegenein aan sjtaon. De fagot is de groatste van de drie. Luuj die blaoze op dees instrumente waere ouch waal *reetbläözersj* geneump. Dao zint versjillende soorte klarinètten en hobo's, van bas tot sopraan, meh die höbbe allenei dezelfde grepe um taone te producere. Kleppe zörge deveur dat de leukskes aafgesjlaote waere.



Klarinèt



De hobo is te herkènne aan 't fien móndsjök.

De fagot is de grootste van de houte blaosinstrumente. Ze haet ouch 'n döbbelreet es móndjstök

De dwarsfluit en piccolo (dat is de allerkleinste fluit) zint van hout of metaal, de toane waere gemaak mèt kleppe.

Ammezjuur

'Ammezjuur' kump van 't Frans woord embouchure, woa-in 'bouche' zit wat mónd beteikent. 't Is 't geveul dat 'ne bläözer haet es hae de luppe taege 't móndsjök van 'n instrument zèt en meziek begint te make. Es de luppe soepel zin, dan höbs te gojen ammezjuur. Zint de luppe neet soepel dan heisj dat 'slechten ammezjuur' höbbe. Of es te, sjpelentaere, ander muzikante naeve dich fijn huërsj blaoze dan höbs te zelf inins 't geveul van gojen ammezjuur. 'Gojen ammezjuur' kris te es te gereigeld oefens op 't instrument.

Móndsjpelerke



'n Móndsjpelerke of moneka is 'n klein, eenvoudig instrument woa-ops te këns blaoze. Bie 't inzouke huërsj te 'nen andere toan es bie 't oetblaoze. Dat neume ze wissel-toanig.



Kwetsjbuul

In de Limburgse dialekte kènne veer väöl weurd veur ein en 't zelfde instrument, dat väöl gebruuik woort op de kermes, fieste en broelofte: **kwetsjbuul, trèkzak, trèkbuul, trèkorgel, boekörgel, kniepzak, moneka, accordeon.**

'ne Kwetsjbuul is 'n soort accordeon. Buul beteikent 'tzelfde es zak. Dit instrument produceert klanke door op toetse of knupkes te duje en tegelyk de buul (balg) in en oet te trèkken, woadoor de loch in de kas langs ein of miè tónge sjtruimp die dan gaon trille en vervolges zörge veur bepaalde klanke. Meistal weurt op dit instrument vrolijke (dans)meziek gesjpeeld.



Sjpele op de accordeon mèt pianoklavier.

'ne Kwetsjbuul is wisseltoanig in tegesjtelling tot de accordeon. Bie de accordeon blief 't geluid van 'ne toets bie 't in- en oetduje 't zelfde. Soms lieke de toetse van 'ne accordeon op 'ne piano (klavier). Veer zègke dan dat de accordeon 'n pianoklavier haet. Zoawaal op 'ne knopaccordeon es op 'ne kwetsjbuul weurt op knupkes gesjpeeld.

Alle soorte höbbe aan de linkerkant 'n aantal 'basse', dat zint knupkes woamèts te begeleiding in de vorm van akkoerde këns sjpele. Duujs te op eine bepaalde knóp dan klink 'n akkoord van drie toane die bie-ein passe. Vanwege die meugelikheid van akkoerde sjpele, weurt dit instrument väöl gebruuik um op te (volks)dans. De wals en de polka zint hièl bekènd. 'n Groot instrument weurt ouch waal boekörgel of trèkorgel geneump.

Akkoord

'n Akkoord is 'ne sameklank van drie of miè toane tegelyk. 'n Good akkoord klink noats valsj. Neet allein bie de accordeon weurt gebruuik gemaak van akkoerde (gesjpeeld in combinatie mèt de melodie), ouch de gitara weurt väöl toegepas um, mèt 'n aantal grepe op sjaore, akkoerde te make um bie 't zinge te begeleide

Örgel

'nen Örgel haet zien trillinge en geluide in de örgelpiepe. Eder piep is eigelik ein fluit. De organis sjpeelt mèt heng en veut op toetse en pedale. In de meiste kérke sjaon groate örgele.



Probeer 't aantal piepe te tellen in 't örgel op de foto.

Kerkörgel in Houtem-St. Gerlach

7. Sjnaorinstrumente

Mimi probeert mèt eine vinger e leedsje te sjpele op de piano, naodat de verkuiper häöm geweze haet op de begintoets van 'n toanlödder op 't instrument. Gewoon probere op de witte toetse: do-re-mi-fa-sol-la-si, dat lök metein. Um 'n ech leedsje te sjpele moet 't waal effe zeuke.



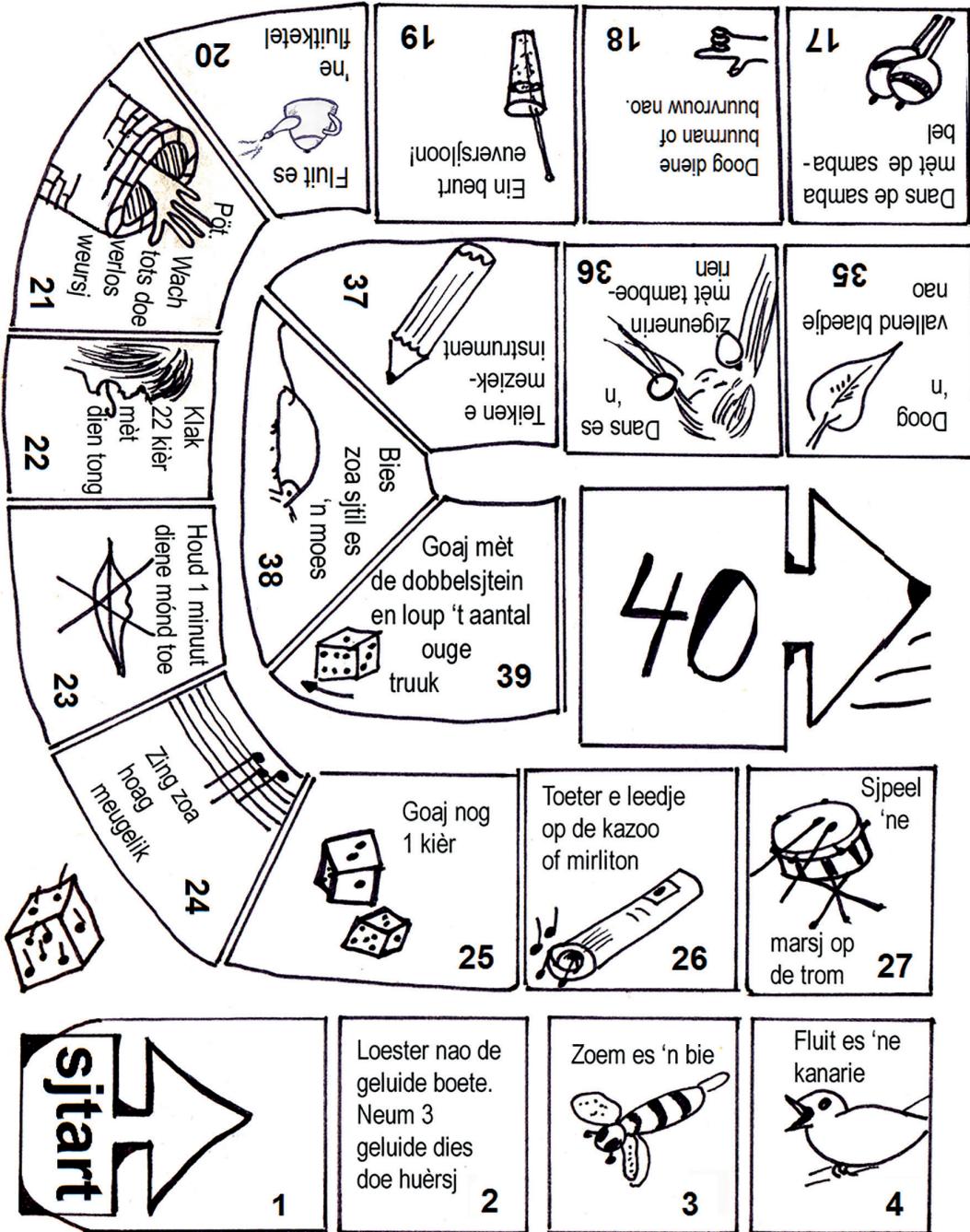
De **piano** of **klavier** is 'n toetsinstrument woa-op mèt twiè heng tegeliek weurt gesjpeeld. Es 'ne vinger 'n toets induujt, huit binne in de pianokas 'n hemerke taege 'n bepaalde sjnaor. De toan die volg weurt metein gedemp en mèt de vootpedaal këns te reigele wie lang dat doert. In de vleugel ligke de sjnaore in de kas, in de piano zitte ze rechop. 't Instrument haet 88 toetse.

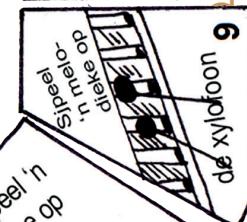
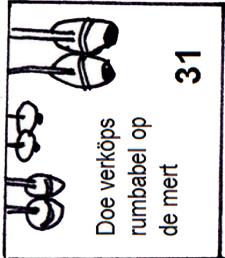
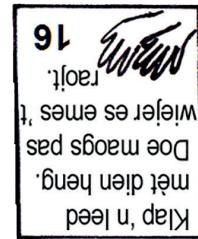
De piano weurt väöl gebruik um te begeleide, meh ouch veur kinger- of volksleedsjes en veur complete, klassieke pianoconcerte.

'n **Keyboard** is gein sjnaorinstrument meh 'n elektronisch apparaat mèt dezelfde toetse es 'ne piano. Doe këns dao-op zelf 'n instrument oetkeze, dat klink dan bienao 'tzelfde es in 't ech, b.v. 'ne piano, 'n örgel, 'n fluit, 'n gitaa, 'n vioal. Zelfs percussie, dat is 'n soort oetgebred drumsjèl, zit drop. Ouch këns te keze veur automatische begeleiding en soorte danse zoates 'ne marsj, wals, rock en beat.



*Veur 't taofelsjpel op de volgende bladzijde mós te vaerdig lègke:
2 dobbelsjtein, gekleurde pupke veur edere sjpeler, kazoo, trommel, boterhamtuutsje, bongo's, xylofoon, vloeitje, kamp, tamboerien, papier en potload.*





'n Hiël bekènd sjnaorinstrument is de **gitaar**. De gewoon Sjaanse gitaar is van hout gemaak. Allewiel weurt, veural door popbands of popgroepe, väöl op electrische gitare gesjpeeld. Daomèt këns te ouch nog geluidseffecte make.



Instrumente die op de gitaar lieke zint: **ukelele** (*sjaapreik oet: joekelille*) en **mandoline**.

Ze höbbe allemaol 'n houte, klankkas en 'ne haus (sjteel) woa-euver sjnaore zint gesjpanne. Ze waere besjpeeld mèt de vinger en soms mèt 'n plectrum ('n pleetsje).



De gitaar is väöl groater es de ukelele. De gitaar haet 6 sjnaore, woa-op melodieë en akkoorde gesjpeeld kënné waere. De ukelele haet 4 sjnaore.



't **Hakkebord** (citer) haet 'n houte klankkas woa-euver-heen väöl sjnaore zint gesjpanne, die besjpeeld waere mèt de vingers of 'n vilte hemerke.

De **harp** is 'n tokkelinstrument mèt 46 of 47 sjnaore en 7 pedale. Ze weurt väöl gebruuk in de klassieke meziek.



Vioale zuuste meistal in 'n orkes. De kleinste heisj vioal (vioel, vioëel), daonao kump de altvioal gevolg door de cello die zittentaere besjpeeld weurt. De contrabas is zoa groat dats te dao bie moes sjtaon. Ze höbbe allemaol 4 sjnaore en waere besjpeeld met 'ne sjtrieksjtek. Soms weurt drop getokkeld.



8. Sjlaagwerk

Op sjlaaginstrumente kènne gein melodyë gesjpeeld waere, ze dene es begeleiding en waere besjpeeld mèt sjtekker. 'n Trommel besjteit oet 'ne ketel mèt 'n vel dreuverheen gesjpanne. De bastrom van 'n drumsjtèl weurt bedeend mèt de voot op 'ne pedaal dae op zien beurt 'ne klopper deit bewege.

Veer höbbe 3 soorte trommele:

- de dikke trom of boektrom
- de klein trommel of sjnaortrom
- de groate trom of paradetrom

'n Pauk is gemaak van hout of koper en weurt gebruik in orkeste.

Op de xylofoon mèt houte en de metallofoon mèt aluminium of metale pleetsjes, kèns te waal melodykes sjpele. Ouch hie besjtaon sopraan- en basversies.



Thises sjtraolt es hae aan 't drumsjtèl zit, meh 't blick bès waal lestig um tegeliek, en in de maot, mèt twiè trommelsjtèkker op de klein trommel en op tomtoms, ouch nog mèt de voot op de pedaal veur de dikke trom te sjpele én soms nog op de déksel te houwe!

Drumme

'n Drumsjtèl weurt veural gebruik in 'ne band. 't Besjteit oet 'n bastrom; 'n klein trom, drie tomtoms en 1 of miè bekvens.

Sjlaagwerk huèrt miè es ritmische begeleiding in 'n konzaer. Me gebruik dao trommele, pauke, bekvens, 'n triangel en 'n gong.

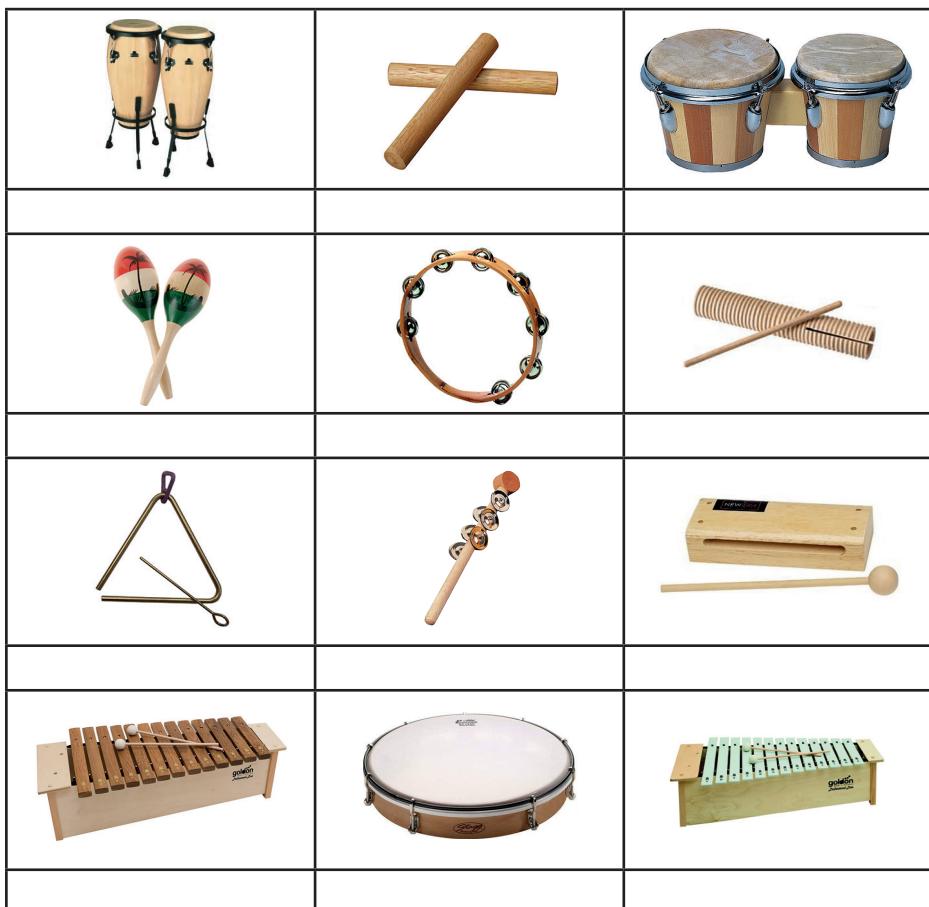
Um de bläözersj van 'n meziekkapel in de maot te laote sjpele en loupe, llop 'nen drumband mèt. Ouch bie sjötterieje is dèks 'n drumaafdeiling.

Sambabands höbbe allein sjlaag- en ritme-instrumente.



9. Ritme-instrumente

Dao besjaon ouch soorte trommele die mèt de heng waere besjpeeld, door te vrieve, tikke en kloppe. Dat gebeurt op bongo's, conga's, de handtrom, claves en 't houtblok. Ritme-instrumente verlevendige de meziek door in 'n bepaald ritme mèt te bewaege. Dat gebeurt mèt samba- of rumbabel, tamboerien, triangel en rasp.



Sjrief de naam ónger 't ritme-instrument:

Kees oet: handtrom, xylofoon, metallofoon, conga's, tamboerien, rasp, bongo's, samba- of rumbabel (ouch maraca's geneump), claves, triangel, houtblok, sjellesjtek.

Welke twiè instrumente huère eigelik neet bie deze groep?

10. Orkes

Es 'ne groep luuj mèt väöl versjillende instrumente same meziek maak dan is sjpraoke van 'n orkes. In 'n symphonie-orkes, mèt sjtriekersj, bläözersj, toetseniste en drummersj, zitte soms waal 100 musici, die same 'n konzaer sjpele. Um te zörge dat ederein good same sjpeelt en op 't zjuuste moment inzèt, sjteit 'nen dirigent veur 't orkes mèt 'n maotsjtekske in zien hand, woamèt hae de maot huit.

11. Instrumente zelf make

Foekepot

Vreuger maakde de luuj 'ne foekepot van 'ne aardewerke pot mèt 'n verkesblaos dreeverheen gesjpanne. Daodoorheen woort 'n sjtekske gesjtaoke en vasgezat.

Dit sjekske waor besjtreke mèt hars. Mèt dit sjtekske deeg me vrieventaere trillinge make, die euverginge op 't vel. De pot deende es klankkas. De foekepot maakde 'n hijgend geluid zoaget es 'foek'. Daorum de naam foekepot.

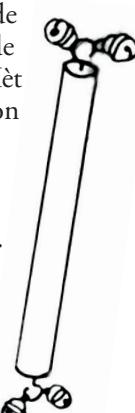
In Berg (bie Valkeberg) heisj de Carnavalsvereinigung: de Foekepot.



e Leuk werk is 't make van 'ne **rammelezjang**, dat is, wie 't woord al liët zeen, 'n rammelinstrument. Dao këns te e bepaald ritme mèt rammele, sjöddèle of sjtampe. Meistal is 't 'ne lange sjtek woa-aan rammelende metale belkes en sjelle hange of vaszitte. Mèt de sjtek sjamps te op de grond, in e bepaald ritme. 'ne Rammelezjang këns te zelf make. Mèt de carnaval is 't 'n geleef instrument bie de zate hermenie of gewoon um mèt te doon bie de meziek wat euveral klink.

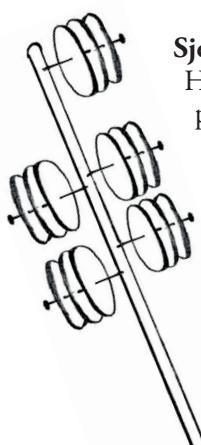
Rammelezjang

Bellesjtek.



Drièj op eder oet-ing van 'n rondhoute sjtekske 'n sjroefoug. Hang in eder oug twiè belkes.

Sjellesjtek



Houw 10 of 15 kroandöpkes (bv van beerflesjkes) plat en priem mèt 'ne nagel e laok middedrin, doog dat boete woabie te de nagel tösje 2 sjtoeptegele liès gaon, dan kris te 'm wir mekkelik droet.

Negel de sjelle mèt twiè of drie tegelyk op 'ne sjtek. Doog dat 'ne kièr of vief aan eine sjtek, links en rechs. Laot aan eine baovekant 20 cm vrie um daomèt taege dien ander hand aan te houwe.

Feeb, pieperke en mirliton

't Meis eenvoudig instrument wats te këns make is 'n feeb of e pieperke. Zeuk 'n frisje graassjpriet, sjpliet die in twièje en probeer te blaoze.

Blaoze door 'ne haorkamp woa-umheen e zach vloeitje zit gevouwe geuf 'n ander speciaal geluid.

Vergeliekaar is de mirliton, woabie 't fluitsje aan beidskent is aaf gesjlaote door 'n zach vloeitje. Maak 'n leukske in de kartonne koker um door te blaoze. In Valkeberg höbbe ze dao zelfs 'n carnavalsvereinigung nao geneump: de Mirlitophile



Conga

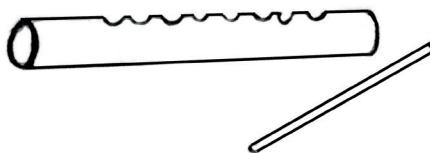
Pak 'ne kartonne koker en sjpan mèt plekband of punaises euver de aope baovekant 'n vel van 'n boterhammetuutsje. Dao-op këns te mèt de vinger trommele en houwe.



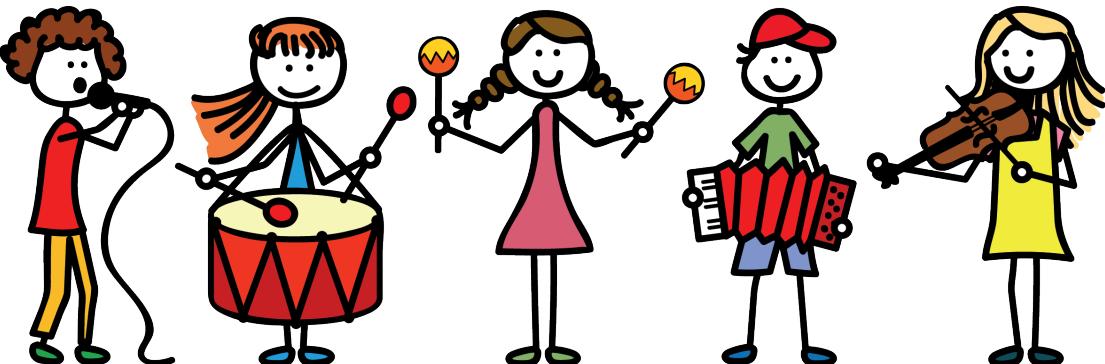
Tingelbel

Zèt de baovekant van 'n ouw fietsbel op 'n sjtekske. Mèt 'ne lange nagel këns te dan dao op tingele.

Rasp



Pak 'n graof, ron rasp of ron viel en rasp in e sjtökske rondhout of bamboesjtekske 'n aantal depe gleuve naevenein. Dao-euverheen këns te op de maot raspe mèt 'ne lange nagel of e hel sjtekske.



Same meziek make

13. Dialekmeziek in Limburg

Dialekmeziek is zinge in 't plat. Dat daon v'r väöl mèt de carnaval meh ouch dèks in 't theater, op fièste en bie-einkomste. Zinge in de eige taal raak dien hart umdat 't de taal van dichzelf is.

*Kèns doe groepe of persone die in 't dialek zinge?
Welk leedsje vings doe leuk?*

Mèt de Carnaval waere konkoerse georganiseerd veur 't bëste dialekleedsje van 't jaor door 't LVK (*Limburgs Vastelaovesleedjes Konkoer*); 't TVL (*Tiener Vastelaovesleedjes Konkoer*) en 't KVL ('t umgedrièjde van LVK) (*Kinger Vastelaoves Leedjeskonkoer*). Allenei sjtimulere ze 't make en zinge van carnavalsleedjes in 't plat.

Vreuger ging 'ne troubadour bie de kesjièle langs um leedsjes te zinge en nuujs door te gaeve. Hae begeleidde zichzelf op gitaaar. 'ne Troubadour is tegewoordig 'ne zenger dae volksleedsjes zingk, in Limburg zingk hae die leedsjes natuurlik in 't dialek.



Modern troubadours:

*Paul Weelen,
Hans Emmen,
Ton Custers*

14. 'n Paar mezieksjpelkes

1. Onthoud de volgorde

'n Aantal instrumente weurt in 'n bepaalde volgorde bespeeld. Eine lièrling loestert mèt aandach. Vervolges moet hae de instrumente wir in de gooij volgorde aanwieze.

2. Imitere

Twiè groep kinger zitte in ein rie mèt de rök nao-ein toe. Edere groep haet dezelfde instrumente. De meister of juf lièt, onzichbaar veur de andere groep, een kind oet de eine groep op 't instrument sjpele. 't Kind oet de andere groep mèt 'tzelfde instrument, moet op dit geluid antwoorde.

3. Leedsje ineinzette

'n Eenvoudig leedsje weurt in 'n aantal fragmente verdeild. Die waere onder de kinger verdeild (eder ein fragment). De kinger sjtaon versjpreid door 't lokaal en zinge hun eige sjtökske van 't leed. Emes andersj moet de kinger in de gooij volgorde veur de klas zètte en zoa 't leedsje 'reparere'.

4. Deregeluide-leedsje

De groep weurt in 'n paar gruupkes verdeild. 'n Eenvoudig leedsje weurt gekaoze. Edere groep bedink zich 'n deregeluid en oefent vervolges 't leedsje mèt dat geluid. 'nen 'Dirigent' wies onder 't zinge ums de beurt, willekeurig, nao versjillende groepe. De sjnel wisseling van geluide zörg veur 'n grappig effect.

5. Tableau vivant (levend, bevrore sjilderie)

De kinger loupe op röstige meziek rond in eine kring. Eder haet ein nummer. Es de meziek sjtop, llop nummer ein nao 't midde en geit dao in 'n bepaalde houding sjtaon. Es de meziek weer sjtop deit nummer twiè dat ouch. Me raak zich onderein aan en vörmp op die meneer 'n 'tableau vivant'.



15. Meziek laeze

Um te kènne laeze höbbe veer op sjoal 't alfabet gelièrd, dat oet 26 lèttersj besjeit. Daomèt këns te alles laeze van laesbook tot gezèt, van televisie tot internet en van Nederlands tot plat.

Um meziek te laeze gebruke v'r zeve gesjreve noate, die op 'n bepaalde plaats in 'ne noateball waere geteikend. Es te 'n toanlödder zings, dan geit dat meistal zoa: do-re-mi-fa-sol-la-si. Es te meziek sjriefs höbbe die ander name: c-d-e-f-g-a-b. Aan de plaats in de balk këns te de naam van 'n noat aaflaeze en aan de vorm van 't bôlke en van de sjtek këns te zeen wie lang 'n noat doert. De ciefersj veuraan in de balk gaeve de maot aan (b.v. 'ne marsj 4/4 of 'ne wals 3/4). 'n # (Kruus) vertèlt dat de noat verhuèg weurt mèt 'n hauf toan (die zit dan tösje twiè normaal toane in). Dao zint nog ander systeme van meziek sjrieve zoa-es klavarskribo en noate mèt versjillende kleure. Sommige luuj kènne meziek make zónder dat ze oats noate höbbe gelièrd, die sjpele op geveul.



Solsjleutel # maot d c a | g d d | e f# g a | b rös

Wae wèt oet welk refrein dit sjtökske is? (tip: 'n bekènd Limburgs leed)



15. Meziek loestere

Meziek loestere in 'n theater of op 'n boetefestival is natuurlik 't allersjoanste. Dan zuus te de artieste ouch nog bezig en dat geuf 'n speciaal geveul. Doe këns dan mèt zinge, bewaege of danse. Meziek en dans huère bie-ein.



Veer kënnne ouch gebruuk make van allerlei geluidsdragersj um meziek te huère. Vreuger ging dat allein via de radio of mèt 'ne pick-up. Allewiel zint dao väöl meugelikhede. In eder hoes sjteit waal 'n stereo-installatie mèt cd-sjpeler, platesjpeler of usb-aansjleting.

Op de computer, I-pod en smartphone këns te loestere via spotify en You Tube. Op 'ne Mp3-sjpeler en cd-sjpeler kens te eige leedsjes plaatse en loestere via uérkes of koptelefoon. 't Veurdeil is dats te dan diene eige meziek këns keze zonder dat andere gesjtuèrd waere, want neet ederein haet dezelfde sjmaak of zin in meziek. Pas waal op dats te de meziek neet te hel zèts, dat is sjlech veur 't gehuèr! Doe moes de umgivingsgeuide nog kënnne huère!

16. Noeëtekook of eine kook mèt nuuët

Lèt op, noeëte lieke op nuuët, ze zint allebei rond. Deze kook weurt mèt nuuët verseerd. Vuur 't notere van meziek make v'r gebruk van noeëte (noete of noate). In 't Nederlands zègke v'r 'noten' taege allebei: de vröchte en de mezieknotatie. In 't plat is 't meervoud van noeët: nuuët. Nuuët hange aan 'ne noeëteboum. Noeëte sjtaon op 'ne noeëtebalk.

Dit is 'ne noeëtekook of 'ne kook mèt nuuët

Ingrediënte:

125 gram boter
125 gram bloom
125 gram soeker
100 gram nuuët
50 gram sjokelaat
2 eier
4 gram bakpoeier

Doe këns alle soorte nuuët gebruke es ze mer neet gezoute zint. Dikke nuuët, hazelnuuët, apenuüet (pinda's) of cashewnuuët.

Zörg dat de boter zach is. Reur de eier mèt de soeker sjoemig. Doe këns daovuur 'ne mixer gebruke. Doog de zachte boter debie en reur tot 't eine massa is. Zeef de bloom met de bakpoeier en doog dat in gedeiltes bie 't besjlaag. Hak de nuuët klein en hak of rasp de sjokelaat klein. Meng dat door 't deig.



de kook mèt 5 noeëtebalksjtrepe woeë-ops te de nuuët lèks. Es 't sjputte good lök, këns te probere 'ne solsjeutel te make veuraan de noeëtebalk.
'n Cornetje is 'n hiël klein sjputzekske, doe këns 't gelle in 'ne winkel mèt bakartikele. Toevallig is 'n cornèt ouch 'n trääöt!

Vèt 'n bakvorm in, die maog mer vuur $\frac{3}{4}$ gevöld zin. Bak de kook op 180°C in 1 oer. Controleer of de kook gaar is. Sjeek d'r in mèt 'n breinaold, die moet zuver d'roet komme. Es nog get deig d'raan zit 5 minute langer bakke. Haol de kook oet de vorm en laot 'm op 'ne ruuëster aafkeule.

Es te de kook ech sjoan wils opmake mèt gesmolte sjokolaat, deis te gesjmolte sjokolaat in 'ne fiene sjputzak of 'n cornetje en sjpôts

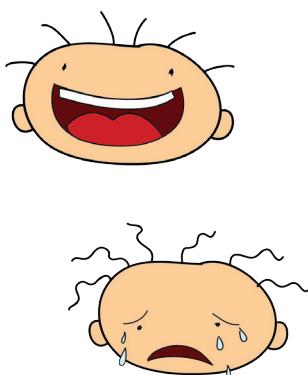
Allerlei geluide

veugel zinge,
 mösje tsjielpe,
 biejemeize (koolmeze) ratele, zaege, kretse,
 'n krao krièjt,
 'n doef deit roekoe,
 aekstersj kleppere,
 jónge (vogelbaby's) sjrièве en piepe
 hun bletsje
 katte miauwe
 roesje, sjoere, klappe, kleppere, rammele



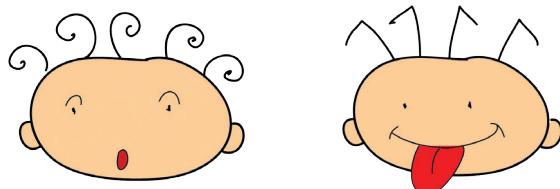
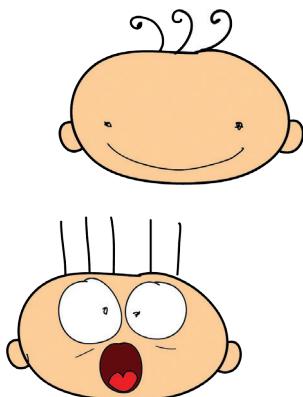
Wae wèt nog ander geluide?

Es baby maakdes doe allerlei oergeluide, dies doe zoa gauw meugelik wir móos aaf-lière umdat ze onfatsoenlik zin. 'n Symfonie is 'n mezieksjtök. Kiek mer ins in 't volgend meziek-gedich (doe maogs de geluide ouch naodoon):



babysymfonie
 hule, beuke, sabbele,
 krièje, boere, brabbele,
 keuvele, ruupsje, knettere,
 sjlörpe, zöchte, sjpettere,
 proetsje, gièje, loetsje,
 rammele, sjtampe, trampele,
 zoeke, jièmere, peetsje,
 zeure, jenke, jengele,
 bloze en rös,

Els Diederend



19. Zeuk op

Deze lèsbreef sjteit (ouch in 't Nederlands) gans op internet, kiek op:

<http://veldeke-valkeberg.nl/lesbreefmeziek.html>

en dan vings te dao ouch nog miè intersante links euver meziek, instrumente, zank en dans.

Veurbeeld: Instrumente keze en loestere: <http://www.kiesjeinstrument.nl/home>

Veldeke-Volkscultuur 2016.





Veldeke volkscultuur